

CHAQIRIQQACHA HARBIY TA'LIM KURSANTLARIDA KASBIY MADANIYATNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI VA PEDAGOGIK SHARTLARI

МЕТОДИКА И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ У КУРСАНТОВ ДОПРИЗЫВНОГО ВОЕННОГО ОБУЧЕНИЯ

METHODS AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL CULTURE AMONG CADETS OF PRE-CONSCRIPTION MILITARY TRAINING

Abduraxmonov Shavkat Kaxxorovich¹

¹Farg'ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya

Ushbu maqola chaqiriqqacha harbiy ta'lim kontekstida kasbiy madaniyat konsepsiyasini ko'rib chiqish va tahlil qilishdir. U kasbiy madaniyatning mohiyati va asosiy jihatlari, uning bo'lajak harbiy mutaxassislarini tayyorlash uchun ahamiyatini ko'rib chiqadi. Maqolada fuqarolik va harbiy fan va amaliyot sohasidagi mutaxassislar tomonidan taqdim etilgan ushbu konsepsiyaning turli nuqtai nazarlari yoritilgan. Kasbiy madaniyat tushunchalarini chaqiriqqacha harbiy ta'lim jarayoniga kiritish jihatlari va ularning bo'lajak harbiy mutaxassislarining sifatlarini shakllantirishga ta'siri tahlil qilinadi. Bunday tadqiqotlar natijasida yoshlarni Qurolli Kuchlar saflarida xizmatga tayyorlash jarayonida kasbiy madaniyatning ahamiyati to'g'risida xulosalar chiqarish rejalashtirilgan.

Аннотация

Данная статья представляет собой обзор и анализ концепции профессиональной культуры в контексте допризывного военного обучения. Она рассматривает сущность и основные аспекты профессиональной культуры, ее значение для подготовки будущих военнослужащих. В работе освещаются различные точки зрения на данное понятие, представленные специалистами в области гражданской и военной науки и практики. Анализируются аспекты внедрения концепций профессиональной культуры в процесс допризывного военного обучения и их влияние на формирование качеств будущих военнослужащих. В результате такого исследования планируется сделать выводы о значимости профессиональной культуры в процессе подготовки молодежи к службе в рядах Вооруженных сил.

Abstract

This article provides an overview and analysis of the concept of professional culture in the context of pre-conscription military training. She examines the essence and main aspects of professional culture, its importance for the training of future military personnel. The paper highlights various points of view on this concept, presented by experts in the field of civil and military science and practice. The aspects of the introduction of professional culture concepts into the process of pre-conscription military training and their impact on the formation of the qualities of future military personnel are analyzed. As a result of such a study, it is planned to draw conclusions about the importance of professional culture in the process of preparing young people for service in the Armed Forces.

Kalit so'zlar: kasbiy madaniyat, chaqiriqqacha harbiy ta'lim, ma'naviyat, harbiy xizmat, konsepsiya, harbiy mutaxassis.

Ключевые слова: профессиональная культура, допризывное военное обучение, духовность, военная служба, концепция, военный специалист.

Key words: professional culture, pre-conscription military training, spirituality, military service, concept, military specialist.

KIRISH

Chaqiriqqacha harbiy ta'lim kursantlarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish zarurati mamlakat xavfsizligini ta'minlash, mudofaa qobiliyatini mustahkamlash va fuqarolarni himoya qilishga qaratilgan muhim o'quv va profilaktika vazifalarini bajarish bilan bog'liq. Shu sababli, chaqiriqqacha harbiy ta'lim kursantlarida kasbiy madaniyatni rivojlantirish o'quv ishlari oldida muhim va mas'uliyatli vazifa bo'lib qolmoqda.

Aksiologik yondashuvning asosiy elementi uning chaqiriqqacha harbiy ta'lim kursantlarini o'z-o'zini rivojlantirishga qaratilgan intensiv ta'limga e'tiboridir. Ushbu ta'lim kursantlarga o'zini o'zi boshqarish qobiliyatini, kasbiy va madaniy faoliyatda o'z imkoniyatlaridan samarali foydalanishni, tajribani boshqarish qobiliyatini, o'zini oqilona, qo'shimcha g'ayratsiz namoyon etadigan ongli ishonchni ta'minlaydi.

Ushbu bo'limda chaqiriqqacha harbiy ta'lim kursantlarining kasbiy madaniyatini rivojlantirishga yondashuvlar va ularni amalga oshirish uchun zarur shart-sharoitlar o'rganildi.

ILMIY AXBOROT

Buning uchun innovatsion yondashuvlar asosida chaqiriqqacha harbiy ta'lim sohasidagi mutaxassislarni tayyorlash tizimini takomillashtirishning innovatsion usullarining nazariy asoslari ko'rib chiqildi. Chaqiriqqacha harbiy ta'lim kursantlarida kasbiy madaniyatning rivojlanishi, shuningdek, mas'uliyat, intizom va xushmuomalalik kabi qadriyatlarga asoslanadi, ularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega. Bundan tashqari, ularning kasbiy madaniyati, agar mavjud bo'lsa, yuqori intellektual salohiyatni mustahkamlash orqali rivojlanadi. Chaqiriqqacha harbiy ta'lim kursantlarining kasbiy madaniyatini rivojlantirish uchun maxsus modulli kursni joriy etish va uning pedagogik asoslarini ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir. Ushbu kurs chaqiriqqacha harbiy ta'limda vatanparvarlik, ma'naviyat va axloqiy madaniyatni rivojlantirish jarayonini qamrab oladi, bu kursantlar o'rtasida Qurolli Kuchlarda xizmat qilish uchun axloqiy, siyosiy, psixologik, harbiy-texnik va jismoniy tayyorgarlikni tashkil etishni shakllantirishga, shuningdek Vatanni himoya qilishga qaratilgan.

“Chaqiriqqacha harbiy ta'limda kasbiy madaniyatni rivojlantirish asoslari”ning asosiy vazifalari bo'lib quyidagilar hisoblanadi:

Birinchidan, OTMlarda o'qitiladigan boshqa fanlar bilan yaqin hamkorlikda kursantlarni milliy va xalqaro birdamlik ruhida tarbiyalash, shuningdek, Vatanni himoya qilishda doimiy ishtirokini ta'minlash.

Ikkinchidan, kursantlarda Jasur harakatlar va Vatanni himoya qilishga tayyor bo'lgan faol, ongli va mehnatsevar yosh avlodni tarbiyalashga qodir pedagog-tarbiyachining fazilatlarini rivojlantirishga intilish.

Uchinchidan, kursantlarda kasbiy madaniyatini nazariy va amaliy bilimlar bilan boy etish, milliy qadriyatlarimiz asosida ma'ruzalar va munozaralar o'tkazish, tarixiy meros yodgorliklariga ekskursiyalarni tashkil etish, Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi kabi buyuk sarkardalarimizning jasorati va vatanparvarligini targ'ib etishga bag'ishlangan kurslar va tadbirlarni tashkil etish orqali amalga oshirish.

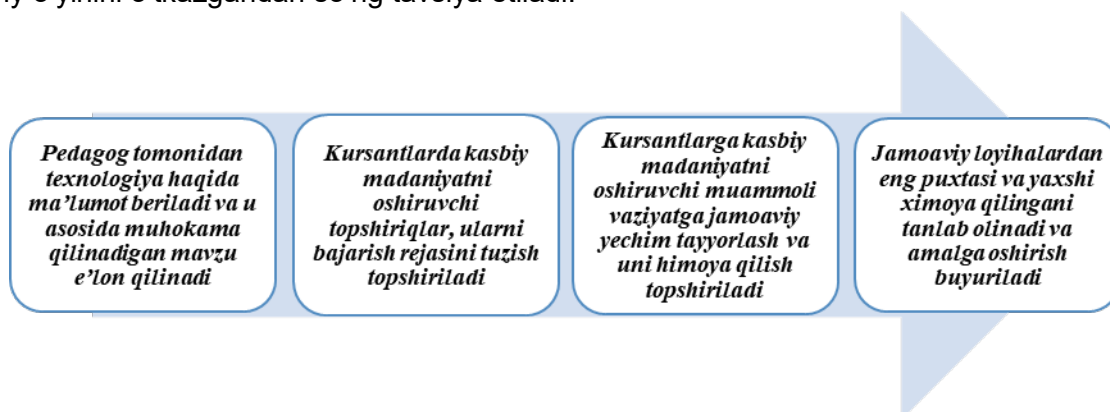

2.7-rasm. Chaqiriqqacha harbiy ta'lim kursantlarida kasbiy madaniyatni oshirishga ta'sir ko'rsatuvchi omillar

Zamonaviy ta'limning muhim jihatlaridan biri bu yuksak aqliy va minimal jismoniy kuch bilan qisqa vaqt ichida yuqori natijalarga erishishdir. Bunga kursantlar tomonidan nazariy bilimlarni tezda o'zlashtirish asosida ma'lum malaka va ko'nikmalarni shakllantirish, shuningdek, ularning faoliyatini nazorat qilish va olgan bilimlari darajasini baholash kiradi. Bu chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik bo'lajak harbiy rahbaridan yuqori pedagogik mahorat va o'quv jarayoniga yangicha yondashuvni talab qiladi. O'qitish va tarbiyalashning interaktiv usullaridan foydalanish muloqot qobiliyatlarini, jamoaviy ishlash qobiliyatini, mantiqiy fikrlashni rivojlantirishga, g'oyalarni sintez va tahlil qilishga va turli nuqtai nazarlar o'rtasidagi mantiqiy aloqalarni topishga imkon beradi.

"Chaqiriqqacha harbiy ta'limda kasbiy madaniyatni rivojlantirish asoslari" o'quv kursini o'qitishda va pedagogik maqsadga erishishda quyidagi innovatsion va interaktiv o'qitish usullaridan samarali foydalanish tavsiya etiladi. Ulardan amalda va o'quv tabiati tufayli foydalanish sezilarli yutuqlarni namoyish etadi.

AJTL (amaliy jamoaviy texnologiyalar loyihasi). Bu kursantlarning ijodiy faolligini rag'batlantirish, jamoaviy ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish va ularning malakasini oshirishga qaratilgan amaliy jamoaviy texnologiyalarni qo'llash bo'yicha loyihadir. Ushbu texnologiyani o'quv jarayoniga joriy etish "Men professional madaniyatning tashkilotchisiman" munosabatlarining nazariy o'yinini o'tkazgandan so'ng tavsiya etiladi.

Shundan so'ng kursantlar kichik guruhlarga biriktiriladi. Bu jarayon quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi.

- Kursantlar kichik guruhlarga biriktiriladi*
- Guruhchalarga puxta reja ishlab chiqishga doir muammoli topshiriqlardan birini tanlash va uning nazariy asoslash topshirig'i beriladi*
- Nazariy tayyorgarlik uchun vaqt beriladi. (10 daqiqa)*
- Kichik guruhlar tanlangan reja tuzish muammosining yechish usullari, yo'nalishlari va amalga oshirish sharoitlarini aniq ko'rsatib berish orqali ijrosini ta'minlaydi.*
- Belgilangan vaqt nihoyasiga yetgach, guruhlar o'z loyihasini navbatma-navbat taqdim etadi.*
- Pedagog ham, moderator ham ekspert sifatida guruhlarining yechimlarini tahlil etadi, savollar beradi, aniqlashtiradi va eng samaralisini tanlaydi.*

"Galereya" uslubi. Ushbu uslub kursantlarda bir vaqtning o'zida kichik guruhlarda bir nechta masalalarni muhokama qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Undan foydalanganda guruhning har bir a'zosi qo'yilgan barcha masalalarni hal qilishda o'z hissasini qo'shish imkoniyatiga ega. Ushbu usulni chaqiriqqacha harbiy ta'limda qo'llash quyidagicha amalga oshiriladi:

1-bosqich. Masalani qo'yish (pedagog muayyan harbiy ta'limga oid muammoni hal qilish topshirig'i beriladi)

2-bosqich. Xar bir guruh o'ziga topshirilgan masalani yechimini topish ustida ishlaydi.

3-bosqich. Har bir guruh boshqa guruhga topshirilgan muammolarni yechish ustida ishlaydi. Guruhlarni harkati doira shaklida amalga oshadi va har bir guruh barcha muammolarni ko'rib chiqadi.

4-bosqich. Har bir guruhdan bir kursant guruh ishi, natijalari va xulosalari bilan tanishtiradi. va ular asosida muhokama tashkil etiladi.

5-bosqich. Muayyan guruh boshqa guruhlarning yechimlariga nisbatan o'zlari tomonidan bildirilgan mulohazalarni sharhlaydi.

6-bosqich. Guruhlarning fikrlariga ko'ra yakuniy xulosaga kelinadi.

“Delfi” uslubi. Ushbu uslub taklif qilingan muqobil javoblarning izini tebranish uchun ishlatiladi. Ushbu usul jamoa a'zolariga muhokama qilinayotgan mavzuni ochib beradigan eng mos javoblarni taklif qiladi. Keyin javoblar to'plami jamoaning har bir a'zosi tomonidan ma'lum bir ketma-ketlikda baholanadi.

Chaqiriqqacha harbiy ta'lim kursantlarining kasbiy madaniyatining nazariy asoslarini ishlab chiqishda ushbu usuldan quyidagi tartibda foydalanish mumkin:

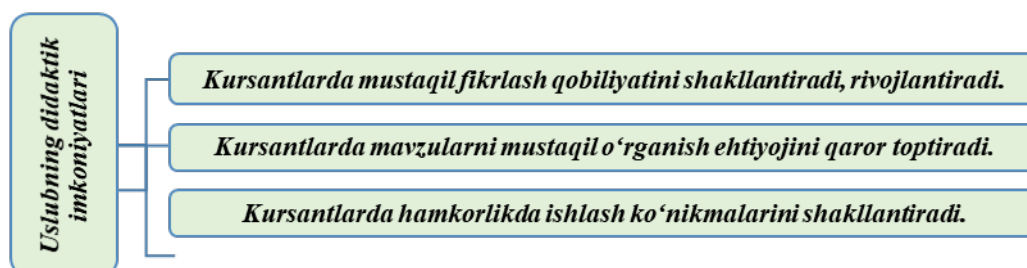
Kursantlarga tahlil asosida ma'lum jarayonning yuz berishiga olib kelgan beshta sababni aniqlash va ular orsidan eng muhim sababni topish vazifasi yuklatiladi.

Muhokama qatnashchilari dastlab muammolarning barcha sabablarini muhimlik darajalari bo'yicha ajratadi

Har bir kursant o'zining muqobil javob variantlaridan birini tanlab, barcha variantlarni muhimligiga ko'ra darajalarga ajratadi.

“Labirint” texnologiyasi. Ushbu texnologiya kursantlarda o'quv va kundalik hayotda turli vaziyatlarni to'g'ri baholash ko'nikmalarini rivojlantirishga, shuningdek samarali echimlarni tezda topish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. U chaqiriqqacha harbiy ta'lim kursantlarini kasbiy madaniyatni shakllantirish jarayonida muammolarni hal qilish va ularga munosib javob berishga o'rgatish uchun ishlatiladi. Ushbu kasbiy madaniyatni mustahkamlash uchun mavzu bo'yicha nazariy holatlarni tahlil qilish zarur.

“Loyihalash” uslubi. Ushbu uslub kursantlar tomonidan tanlangan mavzu to'g'risidagi ma'lumotlarni individual, guruh yoki jamoaviy formatda muntazam ravishda to'plash va tahlil qilishni o'z ichiga oladi. Ushbu uslubni sinfda qo'llash kursantlarda rejalashtirish, qaror qabul qilish, axborot bilan ishlash, natijalarni tahlil qilish va baholash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, kursantlar taklif qilingan jarayonning mohiyatini aniq va ravshan ifoda etib, mavzu bo'yicha yangi loyihalarni yaratishga qodir bo'lishi kerak.

O'quv loyihasini yaratish bosqichlariga quyidagilar kiradi: tayyorgarlik bosqichlari, shu jumladan motivatsiya, muammolarni aniqlash, mavzuni tanlash va maqsadni belgilash; harakatlar rejasi ishlab chiqilgan, vazifalar taqsimlangan, mustaqil va guruhli ishlar olib boriladigan loyihalash bosqichi; tadqiqot, ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish, natijalarni sinash va taqdim etishni o'z ichiga olgan amaliy qism; taqqoslash amalga oshiriladigan analitik bosqich va ishni umumlashtirish; muvaffaqiyat va xatolarni tahlil qilish, shuningdek o'zgartirishlar kiritishni o'z ichiga olgan nazorat va baholash bosqichi; va yakuniy bosqichda ish muhokama qilinadi va loyiha himoya qilinadi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, chaqiriqqacha ta'lim kursantlarida kasbiy madaniyatni rivojlantirishda interfaol usullardan foydalanish, o'qitish amaliy harbiy tayyorgarlik bilan birlashtirilganda samarali bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot va yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. – Toshkent: «O'zbekiston» NMIU. 2017. – 592 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – Toshkent: «O'zbekiston», 2017. – 46 b.
3. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. – Toshkent: «O'zbekiston» NMIU, 2020. – 456 b.
4. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: «O'zbekiston», 2021. – 464 b.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 12 yanvardagi “Xavfsizlik kengashining kengaytirilgan yig'ilishida”gi nutqi.
6. Mirziyoyev Sh.M. 14 yanvar – Vatan himoyachilari kuni munosabati bilan so'zlagan nutqi <https://daryo.uz/k/2021/01/13/>
7. Скворцов В.Н. К вопросу об определении понятия «духовная культура» // Вестник Ленинградского государственного университета имени А. С. Пушкина, - 2009. - № 1(3). - С. 48-55.
8. Каган М. С. Философия культуры. - СПб.: Нева, 1996. - С. 48.
9. Баранов Г.В. Гуманитарная культура - фактор инновационной экономики // Экономический рост и конкурентоспособность России: тенденции, проблемы и стратегические приоритеты: Сборник научных статей: В 2-х томах. - М., -2013. - Т. 2. - С. 209.
10. Лихачев Д.С. Декларация прав культуры // Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития. - 2006. - Т.8. - С. 293-297. [Электронный ресурс]. - URL.: <http://likhachev.fond.spb.ru/Articles/dec.htm> (дата обращения 04.02.2021).
11. Онищенко Э.В. Формирование историко-педагогической культуры будущего педагога в образовательном процессе вуза: автореф. дис. ... докт. пед. наук. - Киров: ВятГГУ, 2002. - 32 с.
12. Левин Е.М. Педагогические условия формирования готовности будущих офицеров внутренних войск к профессиональной деятельности: автореф. дис. ... канд. пед. наук. - Чита, 2011. - 24 с.
13. Шевченко И.В. Проблемы подготовки офицерских кадров в вузах ВВ МВД России. - Саратов: Книга, 1999. - 98 с.
14. Амбарова П.А. Профессиональная культура офицеров российской армии в условиях трансформации российского общества: автореф. дис. ... к. социол. н. - Екатеринбург, 2002. - С. 12.
15. Черницкий О.А. Профессиональная культура российского офицера: социально-философский анализ: дис. ... к. философ. н. - М., 2001. - С. 103.
16. Жарова Т.А. О развитии профессиональной культуры будущих военных специалистов // Вестник Казанского технологического университета, - 2010. -С. 140-141.